

В. В. Докучаєва

МОНІТОРИНГ ПРОЕКТУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У ПРОЦЕСІ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАДАЧ

Підготовка педагога-професіонала є на сьогодні ключовим завданням освітньої галузі й, водночас, об'єктом численних досліджень у педагогічній теорії і практиці, освітньому менеджменті. Компетентність фахівця при цьому постає результативним складником якості (ефективності) підготовки, що підлягає діагностиці, вимірюванню й оцінці.

У розробленій нами концепції проектування інноваційних педагогічних систем [1] одним із її положень ми затверджуємо «...можливість *цільової підготовки* провідних суб'єктів процесу проектування ... на засадах упровадження в освітній процес ВНЗ *концептуальної моделі формування проектувальної компетентності майбутнього педагога-професіонала*» [1, с. 9]. Проектувальна компетентність подається нами як інтеграційна якість майбутнього педагога, що в структурному відношенні становить собою «складний синтез, доцільну комбінацію загальнопедагогічних та спеціальних компетентностей...» [1, с. 417].

Як потужний *чинник* формування проектувальної компетентності майбутнього фахівця освіти нами визначено *процес розв'язання професійно-педагогічних задач*, – завдяки можливості утворення специфічного дидактичного середовища, що досягається відтворенням в умовах академічного процесу *моделі проектувальної діяльності педагога*. Об'єктивна, генетично обумовлена складність процесу проектування актуалізує застосування *процедури моніторингу*, що уможливорює *діагностику, вимірювання й оцінку якості проектувальної діяльності* майбутнього педагога – у вигляді такого інтегративного показника, як проектувальна компетентність останнього.

Отже, як *мету* статті розглядаємо з'ясування сутності, логіки й змісту процесу моніторингу проектувальної діяльності майбутніх педагогів, здійснюваної ними під час розв'язання професійно-педагогічних задач у академічному просторі ВНЗ.

Як наукову процедуру *моніторинг* обґрунтовано нами в межах подання *технології проектування інноваційних педагогічних систем* [2, с. 138–139, с. 163–165], відповідно до якої здійснення моніторингових заходів передбачено *експериментально-технологічним (VI) етапом*. Доцільність застосування моніторингу на цьому етапі зумовлена призначенням останнього, що полягає у *апробації проектних рішень* (моделей систем), отриманих на попередніх етапах [2, с. 163].

Зміст функціонального й компонентного складу процедури освітнього (педагогічного) моніторингу визначається, з огляду на розуміння його сутності, як: 1) *процесу* (тривале спостереження за конкретними об'єктами, процесами, явищами педагогічної дійсності) (Н. Буркова, О. Орлов); 2) *методу* дослідження (подається як тріада «спостереження – оцінка – прогноз») [3, с. 144]; 3) *діяльності*, що спеціально організується в освітньому (педагогічному) просторі. *Метою* моніторингу є забезпечення учасників освітнього процесу, керівників підструктур навчального закладу якісною та своєчасною інформацією, необхідною для прийняття рішень щодо внесення коректив у *цільові, технологічні, організаційні, нормативні* параметри педагогічної діяльності. *Об'єктом* є *результати* інноваційного навчально-виховного процесу й *засоби* (технології), що застосовуються для їх здобуття: [4, с. 148]; 4) *функції* механізму управління (відстеження траєкторії просування до цілей; коригування цілей та способів їх досягнення) тощо.

Оскільки викладеним вище засвідчується багатовизначуваність, «контекстність» поняття «моніторинг» (на відміну від його традиційного, суто галузевого застосування, тобто – в екології, соціології), підкреслимо, що ми дотримуємося розуміння психологічної структури *педагогічного моніторингу* – як *цілісної, багаторівневої, розгалуженої системи*, основними компонентами якої є *діагностичний, прогностичний, коригувальний* [2, с. 164].

З огляду на те, що сенс будь-якого діагностичного обстеження полягає в оцінці здобутих *результатів* й *плануванні* подальших кроків дослідника, нами було виділено чотири групи *критеріїв* та відповідних ним *показників*, що, на нашу думку, якнайкраще відображають сутність просування проектного задуму до його остаточного втілення.

I – процесуальні критерії. Розподіляються на *вихідні, проміжні й кінцеві* показники, що дозволяють фіксувати відповідно *ідеальний, поточний та кінцевий* стан досліджуваного об'єкта (загалом інноваційної педагогічної системи, будь-якої з її підсистем чи її окремих елементів).

II – цільові критерії. Дозволяють аналізувати успішність вирішення завдань у логіці досягнення стратегічної мети. Як показники розглядаємо сутнісні характеристики еталонної (проектної) моделі (загалом системи чи її підсистем).

III – управлінські критерії. Характеризують сутність реалізації функцій адміністративно-керуючої підсистеми щодо забезпечення процесу впровадження проекту. Як показники розглядаються складники структурно-змістової моделі контрольно-діагностичної діяльності [2, с. 249–255].

IV – професійно-педагогічні критерії. Відбивають рівень професіоналізму діяльності, здійснюваної суб'єктами управління, співуправління, педагогічної взаємодії освітнього закладу. Показниками слугують якісні показники моделей індивідуально-педагогічних систем

та підсистем (дидактичної, виховної, педагогічного управління) [2, с. 251–255] вищезначених суб'єктів.

Застосування критеріїв тієї чи іншої групи актуалізується відповідними фазами моніторингу, а саме:

- критерії I групи («процесуальні») – фазою діагностичного аналізу й діагностичного моделювання;
- критерії II групи («цільові») – фазою прогностичного моделювання;
- критерії III групи («управлінські») – фазою експертного оцінювання;
- критерії IV групи («професійно-педагогічні») – фазою рефлексивного та експертного оцінювання.

Як гностичний інструмент для здійснення вимірювально-оцінних процедур моніторингу пропонуємо використовувати *діагностичні, прогностичні, еталонні, експертні моделі* [2, с. 141–146, с. 166–171].

Таким чином, педагогічний моніторинг ми розглядаємо як органічну складову процесу проектування інноваційної педагогічної системи, що виявляє свою актуальність на його експериментально-технологічному етапі. Оскільки головним завдання останнього є перевірка на придатність розроблених моделей інноваційної педагогічної системи та її підсистем, то варто говорити про *подвійну функцію моніторингу* – як *провідного методу* експериментального випробування й, водночас, – *засобу оцінювання* ефективності інноваційної педагогічної системи, що також підлягає апробації в умовах, наближених до реальних [2, с. 165].

Загалом, моніторинг, як процесуальний акт у структурі проектування інноваційних педагогічних систем, подається як комплекс поетапних спеціальних дій та процедур щодо інформаційно-аналітичного забезпечення процесу створення проекту, що уможливають вимірювання вихідного стану об'єкта, його проміжних станів – аж до набуття ним рис еталонної моделі. При цьому передбачається, що *засоби моніторингу забезпечують системний вплив на процес проектування* – як *рух дослідника за вектором «проектний задум – втілення проекту»*.

На відміну від вищезгаданої технології інноваційних педагогічних систем, у межах якої процедура моніторингу передбачається на певному (експериментально-технологічному) етапі, у *технології розв'язання професійно-педагогічних завдань*, що реалізується нами в навчальному процесі з метою формування проєктувальної компетентності майбутніх педагогів, *моніторинг подається як лонгитюдний, наскрізний процес що здійснюється паралельно процесу проектування*. Інакше кажучи, кожній фазі проектування відповідає певна фаза моніторингу. Отже, запропонована нами *організаційно-структурна модель* процесу розв'язання проблемного педагогічного завдання (у конкретному випадку – соціально-педагогічної ситуації, включеної до розробленого нами комплексу завдань класу «освітні») містить дві співспрямовані гілки руху

суб'єктів у логіці розв'язання професійно-педагогічного завдання, одна з яких відтворює *лінійну структуру проектувальної діяльності, а інша – моніторингу щодо перебігу останньої*. З огляду на це, як суттєву особливість дидактичного середовища, що утворюється навколо процесу розв'язання професійно-педагогічного завдання й належного йому управлінського супроводу, ми відзначаємо *наявність взаємодії суб'єктів проектувальної й моніторингової діяльності, що реалізується як співуправління підсистем у системі спільних дій щодо отримання ефективного проекту рішення професійно-педагогічної задачі*.

Таким чином, процес співпродукування єдиної мети між суб'єктам проектувальної й моніторингової діяльності технологічно інструментується, якщо подати його за певним алгоритмом, у якому представлено, як взаємовідповідні, фази проектування й фази моніторингу. (Сформульовано на основі розробленої нами технологічної карти до професійно-орієнтованої гри, у межах тренінгу з розв'язання професійно-педагогічних завдань [5, с. 186]).

Фази проектування	Фази моніторингу
<ul style="list-style-type: none"> • Дослідження соціально-педагогічної ситуації 	<ul style="list-style-type: none"> • Діагностика вихідних умов ситуації
<ul style="list-style-type: none"> • Трансформація соціально-педагогічної ситуації (проектувальна діяльність у групах) 	<ul style="list-style-type: none"> • Діагностика можливостей
<ul style="list-style-type: none"> • Вироблення проектних рішень груповими суб'єктами (за наданим соціальним призначенням) 	<ul style="list-style-type: none"> • Прогнозування результату
<ul style="list-style-type: none"> • Обговорення часткових проектних рішень (ескізи проектів) 	<ul style="list-style-type: none"> • Рефлексивний аналіз та оцінювання проміжних продуктів проектування
<ul style="list-style-type: none"> • Вироблення концептуальної моделі інноваційної педагогічної системи 	<ul style="list-style-type: none"> • Поточне оцінювання й коригування проектних моделей
<ul style="list-style-type: none"> • Презентація проектів (за підсумками діяльності в групах) 	<ul style="list-style-type: none"> • 1) Оцінювання результатів власної діяльності; 2) Експертне оцінювання продуктів проектування

З метою надання належного науково-методичного забезпечення процесу проектування нами рекомендовано до застосування відповідний супровід, що має універсальну придатність як для здійснення проектувальної діяльності, так і для моніторингу останньої. Науково-методичний супровід включає наступну документацію: 1) документ «Текст педагогічної ситуації»; 2) документ «Інструкція типу «алгоритмізованої евристики» до аналізу професійно-педагогічної

ситуації»; 3) документ «Еталонна стратегія розв'язання педагогічного завдання»; 4) документ «Алгоритм проектування інноваційної педагогічної системи»; 5) документ «Технологія проектування інноваційних педагогічних систем»; 6) документ «Перелік провідних завдань для консиліуму з проблеми створення інноваційної педагогічної системи (освітнього комплексу)»; 7) документ «Еталонні характеристики інноваційної педагогічної системи»; 8) документ «Етапи формування концепції проекту»; 9) документ «Критерії якості проекту»; 10) документ «Експертні параметри проекту» [5, с. 187–190].

Як суттєве зазначимо, що, оскільки тренінгом з розв'язання професійно-педагогічних завдань передбачається опрацювання умінь проектувальної, а отже, й моніторингової, діяльності у функціональному режимі (тобто – відповідно до функцій процесу проектування й, включно, процесу моніторингу), то, як базовий інструмент, що підлягає опануванню, в межах підготовки суб'єктів моніторингово-експертної групи (з контингенту студентів), ми розглядаємо *узагальнений алгоритм моніторингу освітніх інновацій*, що містить такі етапи:

- 1) відбір і підготовка суб'єктів моніторингової діяльності;
- 2) розробка стратегічної й тактичної моделей моніторингу (на основі інформації про об'єкт та предмет дослідження);
- 3) обґрунтування критеріїв ефективності, результативності й продуктивності процесу, стосовно якого здійснюється моніторинг;
- 4) відбір засобів отримання, обробки, збереження, систематизації й трансляції інформації;
- 5) здійснення процедур моніторингу (у вигляді подовжніх та поперечних зрізів, контролюючих та оцінювальних вимірювань);
- 6) аналіз, узагальнення й інтерпретація даних щодо ефективності, результативності й продуктивності процесу, що обстежується;
- 7) створення аналітичного звіту, прогностичного резюме за підсумками моніторингової діяльності;
- 8) презентація (оприлюднення) результатів моніторингу.

Утім, для суб'єктів експертної групи, що формулює *заключне резюме щодо ефективності загалом проектувальної діяльності й моніторингового супроводу зокрема*, ми пропонуємо, під час їхньої підготовки до тренінгу з розв'язання професійно-педагогічних завдань, спиратися на розроблені нами «Етичні стандарти в галузі експертизи інновацій», що включають наступні *принципи*:

1. Принцип несуперечливості суджень та оцінок.
2. Принцип системності вираження позицій.
3. Принцип узгодженості із законодавчими документами, програмними завданнями розвитку національних, регіональних тощо освітніх систем.
4. Принцип відповідності, згоди в остаточних міркуваннях експертів.

5. Принцип узагальненості критеріїв оцінки проекту (укрупнені показники).

6. Принцип усвідомлення реальності (урахування часових, ресурсних та інших раціональних показників у виробленні оцінних суджень).

7. Принцип доступності й прозорості у висловленні суджень. (Останні мають бути зрозумілими для різних фахівців у сфері практики освіти.) [2, с. 195].

Таким чином, викладене вище уможливило висновок, що моніторинг проектувальної діяльності майбутніх педагогів є процедурою, що організовується в академічному просторі ВНЗ, в умовах *цільової* професійної підготовки майбутніх педагогів, у межах вивчення курсу «Теорія і методика розв'язання професійно-педагогічних завдань», під час опанування технології проектування інноваційних педагогічних систем, що постає ефективним засобом процесу розв'язання. Як суттєво зазначимо, що в розробці моделей моніторингової діяльності ми намагалися врахувати як *загальні закономірності* останньої (щодо логіки й структури моніторингу у сфері світи), так і *специфічні*, що певною мірою порушують філософію інноваційної професійної освіти, зокрема, як це було зазначено вище, – її ціннісні засади, що, у вигляді етичних принципів суб'єктів експертної діяльності, задекларовані нами в концепції проектування інноваційних педагогічних систем [1].

Список використаної літератури

1. **Докучаєва В. В.** Теоретико-методологічні засади проектування інноваційних педагогічних систем : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Докучаєва Вікторія Вікторівна. – Луганськ, 2007. – 481 с.
2. **Докучаєва В. В.** Проектування інноваційних педагогічних систем у сучасному освітньому просторі : Монографія / В. В. Докучаєва. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 304 с.
3. **Научно-технический** прогресс: Словарь / В. Г. Горохов, В. Ф. Халипов. – М. : Политиздат, 1987 – 336 с.
4. **Саранов А. М.** Инновационный процесс как фактор саморазвития современной школы : методология. Теория, практика : монография / А. М. Саранов. – Волгоград, 2000 – 259 с.
5. **Докучаєва В. В.** Інноваційна діяльність у сучасній педагогічній теорії і практиці / В. В. Докучаєва // Вісник Луганського Національного університету імені Тараса Шевченка. – 2010. – № 9(196). – С. 181–193.

Докучаєва В. В. Моніторинг проектувальної діяльності майбутніх педагогів у процесі розв'язання професійно-педагогічних задач

У статті автор з'ясовує сутність, логіку й зміст процесу моніторингу проектувальної діяльності майбутніх педагогів. Моніторинг становить собою науково забезпечену процедуру, що організовується в освітньому просторі ВНЗ, у межах цільової професійної підготовки майбутніх педагогів до продуктивного розв'язання професійно-педагогічних задач. Як ефективний засіб процесу розв'язання

розглядається технологія проектування інноваційних педагогічних систем, якісний рівень опанування якої студентами й постає предметом моніторингу.

Ключові слова: моніторинг, проектувальна діяльність, професійно-педагогічна задача, процес розв'язання, технологія проектування інноваційних педагогічних систем, фази проектування, лінійні структури процесів проектування й моніторингу, діагностика, оцінювання, прогнозування, експертиза.

Докучаева В. В. Мониторинг проектировочной деятельности будущих педагогов в процессе решения профессионально-педагогических задач

В статье автор выясняет сущность, логику и содержание процесса мониторинга проектировочной деятельности будущих педагогов. Мониторинг представляет собой научно обеспеченную процедуру, организуется в образовательном пространстве ВУЗа, в рамках целевой профессиональной подготовки будущих педагогов к продуктивному решению профессионально-педагогических задач. Как эффективное средство процесса решения рассматривается технология проектирования инновационных педагогических систем, качественный уровень овладения которой студентами и является предметом мониторинга.

Ключевые слова: мониторинг, проектировочная деятельность, профессионально-педагогическая задача, процесс решения, технология проектирования инновационных педагогических систем, фазы проектирования, линейные структуры процессов проектирования и мониторинга, диагностика, оценка, прогнозирование, экспертиза.

Dokuchaeva V. Monitoring the Project Activity of Future Teachers in the Process of Solving Professional and Pedagogical Problems

In the article the author clarifies the essence, logic and content of the process of monitoring the design activity of future teachers. Monitoring is a scientifically provided procedure, organized in the educational space of the university within the framework of targeted professional training of future teachers for a productive solution of professional and pedagogical tasks. As an effective tool for the decision process, the technology of designing innovative pedagogical systems is considered, the qualitative level of mastering of which by students and is subject to monitoring.

Key words: monitoring, design activity, professional-pedagogical task, decision process, technology of designing innovative pedagogical systems, design phases, linear structures of design and monitoring processes, diagnostics, assessment, forecasting, examination.

Стаття надійшла до редакції 24.09.2017 р.

Прийнято до друку 24.11.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.